

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.4.11>

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ УМИСНОГО ПОШКОДЖЕННЯ АБО РУЙНУВАННЯ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ МЕРЕЖІ

Кривопук О.Г.,
доктор філософії (PhD),
старший викладач кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-4889-5205
e-mail: krivopusk.and@ukr.net

Кривопук О.Г. Способи вчинення умисного пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі.

У статті досліджено один із основних елементів структури криміналістичної характеристики – спосіб вчинення умисного пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі.

Доведено, що спосіб вчинення кримінального правопорушення несе в собі масив криміналістично-значущої інформації, необхідної для проведення досудового розслідування, зокрема висунення обґрунтованих версій протиправного діяння, призначення судових експертиз та проведення комплексу слідчих (розшукових) дій, необхідних для кваліфікації та притягнення винної особи до відповідальності.

Автором проведено комплексний аналіз підходів учених щодо способів вчинення злочинів, як частини криміналістичної характеристики, пов'язаних із вчиненням умисного пошкодження або руйнування телекомунікаційних мереж. За результатами проведеного дослідження автором зазначається, що спосіб вчинення злочинів, кваліфікованих за ст. 360 КК України складається із підготовчих заходів, безпосереднього вчинення та приховування.

В статті запропоновано визначення та розкрито складові елементи способу вчинення злочину, які найбільш притаманні злочинам щодо умисного пошкодження або руйнування телекомунікаційних мереж.

На підставі проведеного дослідження матеріалів кримінальних проваджень досліджуваної категорії описані складові елементи способу вчинення умисного пошкодження або руйнування телекомунікаційних мереж.

За результатами дослідження обґрунтовано доведено кореляційні зв'язки способу вчинення злочину із іншими елементами криміналістичної характеристики, зокрема слідовою картиною, обстановкою кримінального правопорушення та особою злочинця.

У статті автором наголошується що спосіб вчинення злочину є основним елементом, який формує слідову картину.

Дані, викладені у дослідженні можуть бути в подальшому використані у практичній діяльності правоохоронних органів зокрема профілактики кримінальних правопорушень які вчиняються шляхом вчинення умисного пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі. Крім цього, результати дослідження в подальшому можуть бути використані у наукових розробках методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень та подальшого наукового дослідження.

Ключові слова: спосіб вчинення злочину, криміналістична характеристика, умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі, кримінальне правопорушення, досудове розслідування, критична інфраструктура.

Kryvopusk O.G. Methods of intentional damage or destruction of the telecommunications network.

The article studies one of the main elements of the structure of the criminalistic characteristic – the method of intentional damage or destruction of the telecommunication network.

It is proved that the method of committing a criminal offense carries an array of criminalistically significant information necessary for conducting a pre-trial investigation, in particular, the nomination of justified versions of the wrongful act, the appointment of forensic examinations and the conduct of a complex of investigative (search) actions necessary for the qualification and prosecution of the guilty person.

The author conducted a comprehensive analysis of the approaches of scientists to the methods of committing crimes, as part of the forensic characteristics associated with the commission of intentional damage or destruction of telecommunication networks. According to the results of the study, the author notes that the method of committing crimes qualified under Art. 360 of the Criminal Code of Ukraine consists of preparatory measures, direct commission and concealment.

The article proposes the definition and reveals the constituent elements of the method of committing a crime, which are most inherent in crimes of intentional damage or destruction of telecommunication networks.

On the basis of the conducted study of materials of criminal proceedings of the studied category, the constituent elements of the method of intentional damage or destruction of telecommunication networks are described.

According to the results of the study, correlations of the method of committing a crime with other elements of the criminalistic characteristic, in particular the trace picture, the situation of the criminal offense and the identity of the criminal, have been substantiated.

In the article, the author notes that the method of committing a crime is the main element that forms the trace picture.

The data set forth in the study can be further used in the practical activities of law enforcement agencies to disclose, investigate and prevent criminal offenses that are committed by intentional damage or destruction of the telecommunications network. In addition, the results of the study in the future can be used in the scientific development of methods of investigation of certain types of criminal offenses and further scientific research.

Key words: method of committing a crime, forensic characteristics, intentional damage or destruction of the telecommunications network, criminal offense, pre-trial investigation, critical infrastructure.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження елементів криміналістичної характеристики умисного пошкодження або руйнування телекомунікаційних мереж викликана насамперед проблемами, які виникають в процесі досудового розслідування кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ст. 360 КК України.

В умовах повномасштабної військової агресії пріоритетним напрямом діяльності правоохоронних органів виступає забезпечення безперервного та сталого функціонування телекомунікаційних мереж, які надають доступ до зв'язку як фізичним особам так і підприємствам, установам чи організаціям, головним завданням яких є підтримання правопорядку, реагування на надзвичайні ситуації, які зумовлює військова агресія.

Відповідно статистичних даних Офісу Генерального прокурора України, у 2022 році було зареєстровано 309 кримінальних проваджень щодо умисного пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі (146 – за ч. 1 ст. 360 КК та 163 – за ч. 2, ч. 3 ст. 360 КК), повідомлено про підозру за ч. 1 ст. 360 було 81 особу, за ч. 2 та ч. 3 загалом 160 осіб. При цьому до суду за 2022 рік не було направлено жодного обвинувального акту. Протягом 2023 року органами Національної поліції України було зареєстровано 502 кримінальних провадження досліджуваної категорії (144 – за ч. 1 КК та 358 – за ч. 2, ч. 3 КК), повідомлено про підозру 96 осіб за ч. 1 та 353 особи за ч. 2 та ч. 3 КК України. Кількість направлених до суду обвинувальних актів за ч. 1 ст. 360 КК склала 90, натомість за ч. 2 та ч. 3 ст. 360 складає 341 обвинувальний акт. У 2024 році кримінальних правопорушень за ч. 1 ст. 360 КК України було зареєстровано 92 провадження (41 особі повідомлено про підозру), за ч. 2 та ч. 3 КК України було зареєстровано 196 проваджень (190 осіб повідомлено про підозру), при цьому загальна кількість скерованих до суду обвинувальних актів склала 226 (40 – за ч. 1 та 186 – за ч. 2, ч. 3 ст. 360 КК України).

Станом на 01.01.2025 року залишок кримінальних проваджень досліджуваної категорії склав 62 провадження [1].

Такий стан речей свідчить з одного боку про збільшення кількості вчинених кримінальних правопорушень, з іншого боку про необхідність удосконалення методики розслідування злочинів вказаної категорії.

Мета дослідження – проведення аналізу матеріалів кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 360 КК України та обвинувальних Вироків вітчизняних судів, на підставі яких дослідити основні способи підготовки, вчинення та приховування (маскування) протиправної діяльності. Крім цього, автором встановлюються місце та кореляційні зв'язки способу з іншими елементами криміналістичної характеристики.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика питань, щодо криміналістичної характеристики в цілому та способу вчинення злочину досліджувалась в різний час багатьма вченими криміналістами. Вагомий вклад у дослідження способів вчинення злочину та розкриття сутності їх елементів знайшли відображення у наукових працях М.В. Салтевського, В.Ю. Шепітька, І.В. Пирога, В.В. Корнієнка, Н.В. Павлової, К.О. Чаплинського, Г.С. Бідняк, М.М. Єфімова, Ю.М. Черноус, В.М. Плетенця та багатьох інших науковців. Проте, режиму воєнного стану викликаний повномасштабною агресією суттєво впливає на формування окремих елементів криміналістичної характеристики злочинів, вчинених щодо критичної інфраструктури, зокрема і телекомунікаційних мереж як одного з головних її елементів.

Вклад основного матеріалу. Спосіб вчинення кримінального правопорушення виступає одним із основних елементів криміналістичної характеристики та виступає джерелом даних про якісну сторону злочинної поведінки правопорушників [2, с. 410].

Спосіб значною мірою обумовлюється обстановкою вчинення злочину яка склалась на момент вчинення кримінального правопорушення та предметом посягання, при цьому виступаючи одним із основних елементів які утворюють слідову картину злочину та має тісний зв'язок із особою злочинця.

Поняття способу вчинення злочину, зміст його елементів та зв'язок із іншими елементами криміналістичної характеристики на сьогоднішній день залишаються не до кінця визначеними, що породжує численні дискусії у наукових колах.

Цілком погоджуючись із позицією Н.В. Павлової, Д.А. Птушкіна та К.О. Чаплинського, які на наш погляд цілком обґрунтовано наголошують що спосіб вчинення злочину виступає головним і єдиним елементом за допомогою якого можна дослідити виявлені в процесі аналізу зв'язки між всіма елементами криміналістичної характеристики [3, с. 23].

На думку К.О. Чаплинського, О.В. Лускатова, І.В. Пирога, В.М. Плетенця та Ю.А. Чаплинської, під способом вчинення злочину слід розуміти об'єктивно і суб'єктивно обумовлений комплекс дій суб'єкта до, в момент і після скоєння ним злочину, пов'язаний з використанням відповідних знарядь і засобів, та такий, що залишає різного роду сліди, які характеризують сутність події, своєрідність поведінки злочинця, його окремі якості, навички [2, с. 410]. Як бачимо із вказаного визначення дослідники пов'язують спосіб вчинення злочину із актом вольової поведінки суб'єкта, та відмічають його зв'язок з таким елементом як особа злочинця.

Досліджуючи питання елементів криміналістичної характеристики В.В. Тіщенко під способом вчинення злочину пропонує розуміти комплекс діянь злочинця з підготовки, вчинення та приховування злочину, обумовлених метою злочинного діяння, властивостями особи злочинця й обстановкою (об'єктивними та суб'єктивними факторами), результати яких відбиваються на матеріальних та інтелектуальних слідах, що характеризують психічні та фізичні риси особи злочинця [4, с. 18].

Дещо відмінний підхід пропонує В.В. Пяковський, який наголошує, що спосіб учинення злочину – це не елементарна сукупність вольових дій, а закономірно визначена, структурована система поведінки суб'єкта, спрямована на підготовку, учинення та приховування злочину [5, с. 37].

Як бачимо, наведені підходи до досліджуваної дефініції дещо збігаються, та мають спільні риси, зокрема в обох визначеннях спосіб пов'язаний із діяннями злочинця, які утворюють при цьому низку слідів.

Не вступаючи в наукову дискусію стосовно пошуку найбільш точного визначення можемо констатувати, що науковцями у визначення поняття способу вчинення злочину вкладається однаковий зміст.

На нашу думку, більшого значення набуває розкриття елементів способу вчинення злочину в контексті досліджуваного питання.

В криміналістиці загальноприйнятим є підхід відповідно якого спосіб складається із підготовки, безпосереднього вчинення та дій злочинця, направлених на приховування (маскування) протиправної діяльності. Вказані елементи на наше переконання і складають сутність способу вчинення злочину.

Розкриваючи спосіб вчинення умисного пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі зазначимо, що проведеним дослідженням матеріалів кримінальних проваджень встановлено що досліджуваному елементу криміналістичної характеристики притаманна повноструктурна модель.

Тож пропонуємо розкрити кожний елемент окремо. Дослідженням встановлено, що більшість кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ст. 360 КК України вчиняються шляхом вільного доступу, зокрема 68 % від загальної кількості.

На підставі проведеного ознайомлення з матеріалами кримінальних проваджень та аналізу Вироків судів загальної юрисдикції у справах досліджуваної категорії встановлено, що характерними підготовчими діями виступають:

1. Обрання об'єкту злочинного посягання. Вказаний спосіб підготовки прослідковується у 69 % проваджень. При цьому зазначимо, що нами було взято до уваги виключно ті провадження, у яких досудовим розслідуванням встановлено, що злочинець слідкував за об'єктами, де знаходився предмет злочинного посягання, збирав про нього певні відомості тощо. Як приклад, наведемо фрагмент вироку Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області від 14 липня 2021 року (справа № 401/1199/21) «...Так в ніч з 08.02.2021 на 09.02.2021, точного часу в ході досудового розслідування не встановлено, ОСОБА_4, маючи умисел, спрямований на пошкодження кабельної лінії зв'язку, з метою подальшого таємного викрадення телефонного мідного кабелю, перебував на вулиці Приморській, 52 у м. Світловодську Кіровоградської області, де раніше бачив, як робітники Публічного акціонерного товариства «Укртелеком» проводили ремонтні роботи в оглядовому пристрої кабельної каналізації, у якому проходить комунікаційна лінія телефонного і електронного зв'язку, яка належить ПАТ «Укртелеком», що розташований за вказаною адресою...» [6].

2. Підшукування співучасників та розподіл ролей між ними. У 37 % проваджень встановлено, що напередодні вчинення протиправних дій, злочинцем було проведено відповідні заходи, направлені на пошук осіб, які зможуть допомогти у реалізації наміченого задуму.

3. Попереднє планування вчинення кримінального правопорушення. Найчастіше, у справах досліджуваної категорії заздалегідь планується найбільш сприятливий час вчинення кримінального правопорушення, безпосередній спосіб його вчинення, знаряддя та засоби, які будуть використані в процесі реалізації злочинного наміру, подальші заходи, направлені на приховування протиправної діяльності тощо. Вказані дії встановлено у 57 % проваджень досліджуваної категорії;

4. Підшукування та пристосування знарядь, які планується використати для пошкодження або знищення телекомунікаційної мережі. 97 % кримінальних правопорушень вказаної категорії притаманний вказаний спосіб підготовки.

5. Підбір транспортних засобів, які планується використати в процесі реалізації протиправної діяльності. Відзначимо, що транспортні засоби, в процесі вчинення кримінального правопорушення застосовуються у 17 %;

6. Вибір та підготовка місць зберігання елементів (частин) пошкодженої телекомунікаційної мережі. Такий спосіб підготовки прослідковується у 12 % проваджень;

7. Підбір речей, для маскуванню протиправної діяльності. У 15 % кримінальних правопорушень злочинці намагаються замаскувати протиправність своїх дій шляхом створення уяви для оточуючих що їхні дії є законними. При цьому злочинці можуть видавати себе робітниками аварійних служб тощо.

Розкриваючи способи безпосереднього вчинення умисного пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі необхідно звернути увагу на предмет злочину, оскільки останній, як нами було наголошено вище є одним із способоутворюючих елементів. У зв'язку з чим, відмітимо, що предметом кримінального правопорушення у переважній більшості злочинів виступає кабельно-провідникова продукція, яка використовується для забезпечення телефонного зв'язку та/або забезпечує доступ до мережі інтернет.

Крім цього, варто взяти до уваги стан захищеності (прихованості) частин телекомунікаційних мереж, як об'єктів критичної інфраструктури.

Дослідженням встановлено, що у 65 % випадків, кримінальне правопорушення вчиняються шляхом вільного доступу, натомість 35 % – поєднані з проникненням до місць розташування телекомунікаційних мереж.

Основним способом, які використовуються злочинцями для пошкодження чи руйнування телекомунікаційної мережі виступають розріз кабельно провідникової продукції за допомогою різно-

го роду знарядь вчинення злочину (37 %). Як правило розріз вчиняється із застосуванням ножиць по металу, ножів, секаторів, трубних ножиць тощо.

Другим за поширеністю способом виступає розпил (перепилювання). Вказаний спосіб притаманний 32 % проваджень досліджуваної категорії. Знаряддями вчинення кримінального правопорушення у даному випадку виступають найчастіше пилка по металу.

Дещо рідше, проте у 18 % проваджень встановлено спосіб пошкодження цілісності мережі шляхом перерубування кабельно провідникової продукції. Для цього злочинцями застосовуються сокири, зубило та молоток (або інший ударний інструмент).

Перекушування, такий спосіб притаманний 11 % проваджень. Як правило для пошкодження та виведення телекомунікаційної мережі з ладу правопорушники використовують кусачки, кліщі та інший інструмент.

Дослідженням встановлено, що найменш поширеним способом (2 %) вчинення злочинів даної категорії є їхнє пошкодження або руйнування шляхом ривка за допомогою м'язової сили, без використання технічного обладнання чи заздалегідь підготовлених інструментів.

Пропонуємо звернути увагу на способи вчинення злочину, які вчиняються шляхом проникнення до місць перебування кабельно-провідникової продукції, яка забезпечує функціонування телекомунікаційної мережі, зокрема на способи проникнення, оскільки способи безпосереднього механічного руйнування (пошкодження) мережі не відрізняються.

Відповідно, доцільно розкрити способи проникнення злочинця до місць розташування об'єктів, які забезпечують функціонування телекомунікаційної мережі, як частини способу безпосереднього вчинення злочину.

Дослідженням встановлено, що 50 % кримінальних правопорушень, вчинених із проникненням супроводжувались проникненням у підземні комунікації шляхом підняття кришки люку. Натомість 35 % вчинено шляхом зламу замків або підбору ключа (використання відмичок) та відчинення у подальшому дверей, які ведуть до відповідних приміщень. У 9 % випадків злочинці потрапляють у відкриті колодязні люки, натомість у 6 % проваджень встановлено факт демонтажу кришки люку за допомогою певного інструменту.

Досліджуючи питання приховування злочинної діяльності необхідно зазначити, що зазначену наукову дефініцію окремі вчені пропонують розглядати не як окремий елемент способу вчинення злочину, а у контексті протидії досудовому розслідуванню.

Зокрема, В.Ю. Шепітько, у роботі, присвяченій протидії досудовому розслідуванню визначає приховування злочину як форму протидії розслідуванню. За змістовною стороною поділяючи їх на групи: приховування злочинів шляхом утаювання інформації за допомогою знищення її, а також слідів злочину; шляхом маскуванню інформації з метою зміни уявлення про спосіб учинення злочину, особу злочинця; шляхом фальсифікації інформації (створення неправдивих слідів та інших речових доказів, підроблення документів тощо) [7, с. 276].

Проте, не вступаючи у наукову дискусію з приводу віднесення приховування злочину до певної частини методики розслідування кримінальних правопорушень пропонуємо розглянути найбільш типові для умисного знищення або пошкодження телекомунікаційної мережі способи приховування протиправної поведінки злочинця.

На підставі проведеного аналізу матеріалів судово-слідчої практики можна виділити наступні способи приховування протиправної діяльності:

1. Вчинення кримінального правопорушення під виглядом правомірності вчинюваних дій. Вказаний спосіб маскуванню описаний у вироку Київського р/с м. Полтава від 05.03.2020 (справа № 552/1007/20), наведемо фрагмент з описом даного способу: «...особа корисливих мотивів прибув до оглядового пристрою № 7293 поблизу готельно-ресторанного комплексу, де маскуючи свої дії під виконання своїх посадових обов'язків як електромонтера, пошкодив частину кабельної мережі № ГМ-12 та шляхом демонтажу вилучив фрагмент належного Управління державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України в Полтавській області...» [8];

2. Знищення слідів кримінального правопорушення та/або зміна матеріальної обстановки на місця події. Під час приховування слідів вказаної категорії проваджень як правило руйнуються матеріальні сліди, або ж навпаки, доповнюється об'єктами, які не мають відношення до протиправних дій, з метою висунення хибних версій початкового етапу розслідування;

3. Приховування або знищення знарядь вчинення кримінального правопорушення.

В разі встановлення особистості та затримання осіб, які об'єктивно підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення досліджуваної категорії в ході спілкування з працівниками правоохоронних органів, вказані особи можуть надавати неправдиві відомості. Крім цього, з боку злочинців може бути вчинений тиск на свідків кримінального правопорушення з метою примушування змінити показання тощо. Загалом вказані способи приховування не властиві кримінальним правопорушенням досліджуваної категорії, проте трапляються випадки вчинення таких дій.

Висновки. За результатами дослідження доведено, що основним елементом криміналістичної характеристики, який формує слідову картину умисного знищення або пошкодження телекомунікаційної мережі виступає спосіб його вчинення. Досліджуваний елемент має повну кореляційно залежну структуру і складається зі способу підготовки, безпосереднього вчинення та маскування (приховування). Встановлено, що обрання способу вчинення протиправної поведінки формується здебільшого під впливом таких елементів криміналістичної характеристики як обстановка вчиненого кримінального правопорушення та предмет злочинного посягання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіційний сайт Офісу генерального прокурора*: вебсайт URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-tarezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>. (дата звернення 29.01.2025).
2. Чаплинський К.О., Лускатов О.В., Пиріг І.В., Плетенець В.М., Чаплинська Ю.А. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. 2-е вид., перероб. і доп. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
3. Павлова Н.В., Птушкін Д.А., Чаплинський К.О. Теоретичні засади методики розслідування шахрайства, пов'язаного з відчуженням об'єктів нерухомого майна громадян: монографія. Херсон, 2019. 196 с.
4. Тіщенко В.В. Концептуальні основи розслідування корисливо-насильницьких злочинів: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2003. 34 с.
5. Пясковський В.В. Спосіб учинення злочину як елемент криміналістичної характеристики насильницьких злочинів проти статевої недоторканості неповнолітніх. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (98). С. 36–46.
6. Вирок Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області від 14 липня 2021 року. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/86407270> (дата звернення: 30.01.2025).
7. Шепітько В.Ю. Криміналістика: підручник. Харків: Право, 2008. 464 с.
8. Вирок Київського районного суду м. Полтава від 14 липня 2021 року. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/86407270> (дата звернення: 31.01.2025).